

kanfanarsku obitelj Basilisco primorao da živi pod istim krovom. Slijedi poglavlje koje se bavi demografskim kretanjima na Kanfanarštini za napoleonske uprave (str. 145-164), za vrijeme koje vođenje matičnih knjiga preuzimaju matični uredi. No zbog nedostatka pismenih službenika često su se u ulozu upisničara ponovno javljali svećenici, kao što to bio slučaj i u Kanfanaru. Demografska kretanja u Župi sv. Silvestra za francuske vladavine ilustrirana su na primjeru matičnih knjiga iz 1811. Autor spomenute godine uočava blagu krizu smrtnosti te negativan demografski trend, a kao specifičnost u vođenju matica uočava činjenicu da su se u jednu knjigu upisivali nagovještaji vjenčanja, a u drugu sam čin vjenčanja, pa su tako 1811. na Kanfanarštini bila najavljena tri, no realizirana dva vjenčanja. Demografska kriza koja je tijekom 1816. i 1817. zadesila Europu okosnica je obimom najobuhvatnijega, ujedno i posljednjeg, poglavlja, *Razdoblje druge austrijske uprave 1815.-1825.* (str. 165-249). Spomenuta kriza, do koje je došlo uslijed poremećenih klimatskih prilika i teškoga gospodarskog stanja prouzročena učestalim vojnim akcijama tijekom Napoleonove vladavine, nije zaobišla ni kanfanarsko područje, a njezine demografske dosege i posljedice Jelenić promatra koristeći ne samo matične knjige umrlih već i one rođenih i vjenčanih. Godine 1817. Kanfanar je, uočava autor, zadesilo tzv. malo ledeno doba koje će za posljedicu imati stagnaciju istarskoga gospodarstva, smanjenje poljoprivredne proizvodnje i rast cijena namirnica. Promatrajući broj umrlih, Jelenić zaključuje kako su 1817. Kanfanarštinu zadesile tzv. demografska katastrofa i kriza smrtnosti, a nova će kriza smrtnosti, čiji se razlog krije u propadanju ljetine uslijed jake suše, ovaj prostor ponovno pogoditi sedam godina kasnije, 1824. Radi boljega shvaćanja demografskih trendova autor je pristupio i analizi vjenčanja i rođenja. Ističe kako se radilo o nesigurnim vremenima tijekom kojih su ritmove sklapanja brakova s jedne strane diktirali povišeni ritmovi mortaliteta, a s druge poljoprivredni radovi. Potonji su diktirali i ritam rođenja, i to do te mjere da su datumi začeca i rođenja bili unaprijed planirani. Usprkos tome što su ritmovi rođenja bili također pogođeni teškim vremenima, do kraja trećega desetljeća 19. stoljeća Kanfanarština se oporavlja i bilježi pozitivan demografski trend.

Djelo *Kanfanar 1811.-1825.: Demografska kretanja i svakodnevnica u životu jedne župe* sadrži gotovo sto vizualnih priloga (fotografija, grafikona i tablica). Jelenić na kraju pojedinoga poglavlja nerijetko čitatelju donosi i tekst korištenih dokumenata u originalu, stavljajući ga na taj način pred svojevrsan izazov vlastite interpretacije. Ovom monografijom, ali i brojnim člancima koji od 2011. nastaju u sklopu znanstvenoga skupa *Crtice iz povijesti Kanfanarštine* a bivaju objavljeni u pripadajućem mu zborniku, ovaj kraj počinje dobivati zasluženno mjesto u suvremenoj istarskoj historiografiji, šireći tako njezine vidike i interese van granica srednjovjekovne utvrde Dvigrada i pokazujući kako prostor Kanfanarštine predstavlja zanimljivo područje historiografskih promišljanja i istraživanja. Jelenićevo djelo na taj način može poslužiti kao polazište za daljnja historiografska istraživanja ne samo kanfanarskoga već i drugih lokaliteta na području istarskoga poluotoka.

Iva KOLIĆ

YUVAL NOAH HARARI, HOMO DEUS: KRATKA POVIJEST SUTRAŠNJICE, FOKUS, ZAGREB, 2017, 461 STR.

Izraelski povjesničar Yuval Noah Harari, specijalist za vojnu povijest srednjeg vijeka, otisnuo se u puno kompleksnije istraživačke vode pišući o globalnoj povijesti čovječanstva od prvih ljudi pa do današnjice u svom bestselleru *Sapiens – kratka povijest čovječanstva*. U novom djelu *Homo Deus*, kako već podnaslovom naslućuje – kratka povijest sutrašnjice, Harari ide korak dalje. Upušta se u projekcije budućnosti i analizira različite putove kojima bi *Sapiens* mogao poći u bližoj daljoj budućnosti. Ovakav je pristup potpuno stran u hrvatskoj historiografiji (ne zaboravimo da ni svjetske povijesti ili regionalne historije koje ne uključuju hrvatsku povijest, gotovo da ne postoje u hrvatskoj historiografiji pisanoj od strane domaćih stručnjaka). Niti u međunarodnim razmjerima nije česta pojava da se povjesničar bavi

prognozama budućnosti što ide u sferu futurologije pa je time Hararijeva knjiga svakako drugačija i zanimljivija.

Knjiga je podijeljena na nekoliko većih cjelina koja zajedno daju Hararijevu sliku budućnosti. Uvodni je dio naslovljen Nova ljudska agenda i u njemu autor opisuje trostruku pobjedu čovječanstva nad trima velikim nedaćama (glad, rat i bolesti) jer je po njemu čovječanstvo danas ušlo u novu fazu u kojemu je više pretilih nego gladnih, veća je šansa za samoubojstvo nego pogibiju u ratu, a mnoge bolesti (npr. boginje) su iskorijenjene. Trenutno stanje pobjede nije trajno, već stvara nove izazove i probleme koji bi se mogli manifestirati kroz ideje besmrtnosti, bioinženjering i druge pothvate koji će biti osmišljeni za napredak pojedinca i njegovih/njezinih vještina i sposobnosti.

Prva cjelina naziva Homo sapiens osvaja svijet pokazuje transformaciju jedne od mnoštva vrsta na Zemlji do vladara/gospodara planeta. Kroz interakciju s ostalim živim bićima, Homo sapiens se razvija do današnje, praktički vladajuće uloge. Harari smatra da nije zaslužna posebnost (što se često ozakonjivalo u tradicionalnim religijama kroz odnose/saveze muškarca i bogova) niti da je ljudima dana/predana vlast nad ostatkom planeta, nego uzrok vidi u imaginaciji, odnosno stvaranju mitova koji omogućuju suradnju većeg broja jedinki. Među takvima su novac, nacije, zakoni, bogovi itd. U ovom dijelu uvodi važan pojam algoritam koji će biti presudan za buduće događaje kao izvor zaključaka i potencijalnih rješenja.

Druga cjelina nosi naslov Homo sapiens daje smisao svijetu. U njoj autor propituje pojedinca – čovjeka u današnjem svijetu. Kao središnje pitanje postavlja moć čime se Homo sapiens uzdiže na mjesto božanstava jer iz njega proizlazi autoritet, moć i znanje, odnosno spoznaja. Time su ljudi postavili kontrast između moći i smisla. Upućujem i na Hararijeva promišljanja o odnosu znanosti i religije.

Homo sapiens gubi nadzor je treća cjelina u kojoj Harari pokazuje različite mogućnosti do kojih će dovesti budućnost uključujući promjene u društvu uz porast društvenih nejednakosti, a kao uzrok vidi u novoj »religiji« dataizmu koja je dobila i svog prvog mučenika, a bazira na nevjerojatoj moći informacija. Tehnološka dostignuća uključujući i umjetnu inteligenciju, različite projekte i proizvode tehničkih i prirodnih znanosti stvorit će težak sukob između različitih pojedinaca i skupina u potrazi i mogućnostima za dostupnosti tih izuma i dostignuća.

Iz kuta ekonomske povijesti i ekohistorije, Hararijeva nam knjiga nudi objašnjenja o pozicioniranju novca i porastu gospodarstva uz dominaciju čovjeka što je dovelo da je Homo sapiens danas najdominatnije biće na planeti, a istodobno pokazuje promišljanja o gladi, bolestima i ratovima (između ostalog, kao ekološkim problemima) te pozicioniranje čovjeka unutar složenog ekosustava Zemlje i prožimanja s biljkama i životinjama.

Ovakve knjige omogućavaju otvaranje novih vrata za povjesničare i historiografiju jer načinom pisanja, argumentacijom i dobrom strukturom nedvojbeno privlače mnoštvo čitatelja izvan struke (o tome svjedoče prijevodi knjiga na različite jezike te vrlo dobra prodaja u svijetu), ali tematskim odabirom nude novu i drugačiju poziciju historiografije u aktualnom svijetu. Mogu li povjesničari temeljem svojih vještina proučavanja prošlosti u kompleksnom značenju tog pojma (svojevrsna prošla sadašnjost) biti aktivni sudionici različitih procesa u sadašnjosti postavljajući u javnost i medije svoja promišljanja i analize o aktualnim problemima? Mogu li iznositi svoje vizije budućnosti? Koliko su te vizije relevantne? Na ova i slična pitanja Harari je dao pozitivan odgovor pruživši snažan vjetar u leđa drugim kolegicama i kolegama kao povjesničarima – izdancima humanističkih znanosti da ne bježe od sadašnjih i budućih tema. Pristup Yuvala Noaha Hararija pokazuje da povjesničari moraju biti intelektualci koji promišljaju puno više i šire od svojih osnovnih stručnih interesa, ali i pokazuje važnost interdisciplinarnog pristupa jer Harari koristi znanja posuđena iz drugih znanosti, iznosi postignuća drugih znanstvenika i podcrtava znanstveni pristup i argumentaciju kao važan dio promišljanja o budućnosti. Osnajivanje znanosti i znanstvenog pristupa jedno je od najvećih dostignuća ove knjige. Zbog svega navedenog, ostaje nam svima čitati i iščitavati Hararija te promišljati o budućnosti i svemu što nam donosi, zauzimati kritički stav i preduhitriti negativne trendove i prijetnje.

Goran ĐURĐEVIĆ

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Tema broja / Topic

Iz povijesti okoliša rijeke Drave
From the Drava River's Environmental History

Volumen XIII / Broj 13
Zagreb - Samobor 2017
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moacanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - president/predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Ljiljana Dobrovšak (Zagreb), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

UDK oznake članaka / Article's UDC markups:

Ivica Zvonar

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2017.

Adresa uredništva / Mailing addresses:

Hrvoje Petrić (editor/urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH

Print supported by Ministry of science and education of Republic of Croatia

Na naslovnici / Cover:

Veduta Ptuja, foto Nataša Kolar

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA

Društvo za hrvatsku
ekonomsku povijest
i ekohistoriju

Meridijani
IZDAVAČKA KUĆA

Izdano u Hrvatskoj